

देवाः, ४-५ सौचीकोऽग्निः। अग्निः, ४-५ देवाः। १-५, ८ त्रिष्टुप्, ६-७, ९-११ जगती

यमैच्छाम॑ मनसा॒ सोऽय॑मागाद्यज्ञस्य॑ विद्वान्प॑रुषश्चिकित्वा॒न।

स नो॑ यक्ष॒देवता॑ता॒ यजी॑या॒न्नि हि षत्स॑दन्त॒रः पूर्वं॑ अ॒स्मत्॥ १०.०५३.०१

यम्। मनसा- चित्तेन ध्यानेन वा। ऐच्छाम- अन्विष्टवन्तः। सोयम्। यज्ञस्य- उपासनस्य दानस्य सङ्गतिकरणस्य। विद्वान्- ज्ञाता। परुषः- परूषि सन्धातव्यान्यज्ञानि। चिकित्वान्- जानाति। सः- तादृशः। नः- अस्मदर्थम्। यक्षत्- यजतु। देवताता- देवतामये यज्ञे। यजीयान्- परमपूज्यः सन्। अस्मत् पूर्वः- अस्मद्गुरुरस्मन्नेता सन्। अन्तरः- अस्माकं हृदयस्थः। नि सत्सत्- न्यसीदत्। हि- खलु ॥१॥

अरा॑धि होता॒ निषदा॒ यजी॑यान॒भि प्रया॑सि सु॒धिता॑नि हि ख्यत्।

यजाम॑है यज्ञि॒यान् हन्त॑ देवाँ ई॒ळाम॑हा ई॒ड्याँ आ॒ज्ये॑न ॥ १०.०५३.०२

होता- देवाह्वाताग्निः। यजीयान्- पूज्यः। निषदा- अस्मादुपासने आसनस्वीकरणेन। अराधि- संसिद्धो भवति। सुधितानि- सुधृतानि। प्रयासि- हव्यानि। अभि। ख्यत्- अभिचष्टे। हि- खलु। हन्त। यज्ञियान्- उपास्यान्। देवान्। यजामहै- उपास्महे। ईड्यान्- स्तुत्यान्। आज्येन- हव्येन। ईळामहै- स्तुमः ॥२॥

सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑वि॒दाम॑ गु॒ह्याम्।

स आ॒युरा॑गात्सु॒रभि॑र्वसानो भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो अ॒द्य ॥ १०.०५३.०३

अद्य- इदानीम्। नः- अस्माकम्। देववीतिम्- दिव्यानुभूतिम्। साध्वीम्। अकः- अकरोत्। यज्ञस्य- उपासनस्य। गुह्याम्- रहस्याम्। जिह्वाम्- वाचम्। अविदाम- वयं ज्ञातवन्तः। सुरभिः- सुगन्धः। सः- असावग्निः। आयुः- अस्माकमायुः। वसानः- आच्छादयन्। आगात्- आगतः। अद्य- इदानीम्। नः- अस्माकम्। देवहूतिम्- देवाह्वानम्। भद्राम्- कल्याणम्। अकः- अकरोत् ॥३॥

तदद्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुरौ अभि देवा असाम।

ऊर्जाद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ॥ १०.०५३.०४

येन । असुरान्- प्राणदशक्तीः । देवाः- द्योतकाः सन्तः । अभि- अभितः । असाम- भवेम । तत् ।

अद्य- इदानीम् । प्रथमम्- मुख्यतया । वाचः- मन्त्रान् । मसीय- उच्चारयामि । ऊर्जादः-
प्राणाख्यहव्यं गृह्णन्तः । उत- अपि च । यज्ञियासः- पूज्याः । पञ्च जनाः- पञ्च यज्ञा यानुद्दिश्य
क्रियन्ते ते देवपितृमनुष्यभूतर्षयः । मम- मे । होत्रम्- आह्वानम् । जुषध्वम्- सेवध्वम् ॥४॥

पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः।

पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥ १०.०५३.०५

गोजाताः- ज्ञानजाताः । उत- अपि च । ये । यज्ञियासः- यज्ञसम्बन्धिनः । पञ्च जनाः । ते । मम-
मे । होत्रम्- आह्वानम् । जुषन्ताम्- सेवन्ताम् । पृथिवी- भूमिः । नः- अस्मान् । पार्थिवात्-
भौमात् । अंहसः- पापात् । पातु- रक्षतु । अन्तरिक्षम्- नभः । अस्मान्- नः । दिव्यात्-
नभोविषयात् पापात् । पातु- रक्षतु ॥५॥

तन्तुं तन्वन्नरजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान्।

अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम् ॥ १०.०५३.०६

रजसः- लोकस्य । तन्तुम्- धर्मतन्तुम् । तन्वन्- विस्तारयन् । भानुम्- प्रकाशम् । अन्विहि-
अनुगच्छ । धिया- ध्यानेन । कृतान्- रचितान् । ज्योतिष्मतः- ज्योतिर्मयान् । पथः- मार्गान् । रक्ष-
पालय । जोगुवाम्- स्तोतृणामुपासकानाम् । अपः- जीवोदकानि रक्षन् । अनुल्बणम्- अक्लिष्टं मनः ।
वयत- कुरु । मनुः- अवबोधरसः । मनु अवबोधने । भव । दैव्यं जनम्- द्योतनशक्तीः । जनय-
ध्यानभावनादिहविर्ग्रहणाय अस्मद्भावनासूत्पादय ॥६॥

अक्षानहौ नह्यतनोत सौम्या इष्कृणुध्वं रशना ओत पिंशत।

अष्टावन्धुरं वहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नभि प्रियम् ॥ १०.०५३.०७

सोम्याः- सोमसम्बन्धिनः । अक्षानहः- अक्षेषु नह्यान् बन्धनीयानश्वान् प्राणान् । नह्यत- नियमयत ।
उत- अपि च । रशनाः- अश्वप्रग्रहान् नियमान् । इष्कृणुध्वम्- संस्कुरुत । पिंशत- अश्वान् प्राणान्
रचयत । येन । देवासः- देवताः । प्रियम् । अभि- अभिलक्ष्य । अनयन्- अस्मानभिगमयन्ति ।
तम् । अष्टवन्धुरं रथम्- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकम् । रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः । अभितः ।
वहताम् ॥७॥

अश्मन्वती रीयते सं रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।

अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान् ॥ १०.०५३.०८

अश्मन्वती- जडाभिमुखजीवजलधारा । अश्मा जडप्रतीकः । नदी जीवोदकधारा । रीयते- सरति ।
री गतिरेषणयोः । सं रभध्वम्- संयगुद्यता भवत । सखायः- मित्रभूताः । उत्तिष्ठत । प्र- प्रकर्षेण ।
तरत- जडाभिमुखजीवजलधारां तरणं कुरुत । ये- याः । अशेवाः- अस्मद्दुःखकरा
जडैकलक्ष्यभावनाः । असन्- सन्ति । ताः । अत्र- अस्यां नद्यामेव । जहाम- परित्यजाम । शिवान्-
भद्राः । वाजान्- गतीः चैतन्याभिमुखीः । वयम् । अभि- अभिप्राप्तुम् । उत्तरेम ॥८॥

त्वष्टा माया वैदपसामपस्तमो बिभ्रत्पात्रा देवपानानि शंतमा ।

शिशीते नूनं परशुं स्वायसं येन वृश्वादेतशो ब्रह्मणस्पतिः ॥ १०.०५३.०९

अपसाम्- कर्मणाम् । अपस्तमः- अतिशयेन शोभनकर्मा । त्वष्टा- तनूकरणदेवता सूर्य आत्मा ।
शंतमा- भद्राणि । देवपानानि- देवानुभूतिपालकानि । पात्रा- पात्राणि प्रतीकभूतानि । बिभ्रत्-
धारयन् । मायाः- तैः सद्भावनानि रचयितुं ज्ञानानि । वेत्- जानाति । येन । एतशः- प्राणमयः ।
बृहस्पतिः- मेधादेवः । वृश्वात्- वृत्राणि नाशयति । तत् । स्वायसं परशुम्- अयःसारभूतं वज्रम् ।
नूनम्- निश्चयेन । शिशीते- तीक्ष्णीकरोति ॥९॥

सतो नूनं कवयः सं शिशीत वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ ।

विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन् येन देवासो अमृतत्वमानशुः ॥ १०.०५३.१०

कवयः- हे क्रान्तदर्शिनः । याभिः । वाशीभिः- वाग्भिः । वाशीशब्दो वाङ्नामसु पठितः । अमृताय-
अमृतत्वाय । तक्षथ- रचयथ । ताः । सतः- सन्मात्रस्य प्रणालीः । नूनम्- निश्चयेन । सम्-
सम्यक् । शिशीत- तीक्ष्णीकुरुत । येन । देवासः- देवताः । अमृतत्त्वम् । आनशुः- प्राप्ताः । तेन
साधनेन । गुह्यानि- रहस्यानि । पदा- पदानि । विद्वांसः- हे ज्ञानिनः । कर्तन- कुरुत ॥१०॥

गर्भे योषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येन मनसोत जिह्या ।

स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिषासनिर्वनते कार इज्जितिम् ॥ १०.०५३.११

अपीच्येन मनसा- अन्तरङ्गचित्तेन । उत- अपि च । जिह्या- वाचा । योषाम्- गाम् । गर्भे- वत्से ।
आदधुः- योजितवन्तः । वत्सम् । आसनि- ऊधनि । आदधुः । गौरत्रादितिरखण्डप्रकृतिभूमिर्वा ।
वत्सस्तद्रसिक उपासकः । सः- असौ । विश्वाहा- सर्वेष्वहःसु । योग्याः- योग्यानि । सुमनाः-
सद्भावनानि । अभि- आभिमुख्येन । सिषासनिः- सम्भजनशीलः सन् । वनते- सम्भजते । जितिं
इत् कारः- जयति ॥११॥